

LOYIHA MENEJMENTINING IQTISODIY SAMARADORLIKNI OSHIRISHDAGI AHAMIYATI

Shermatov Abbos Jumayevich

TKTI Yangiyer filiali

“Iqtisodiy va ijtimoiy fanlar” kafedrası o‘qituvchi

Telefon: +998943518088

Annotatsiya: Maqola loyiha menejmenti (project management) usullarining iqtisodiy samaradorlikni oshirishdagi muhim rolini tahlil qiladi. O‘zbekiston iqtisodiyotidagi islohotlar va modernizatsiya jarayonlari fonida loyiha menejmentining infratuzilma, sanoat va ta’lim sohalaridagi loyihalarda qo‘llanilishi ko‘rib chiqiladi. Maqolada loyiha boshqaruvining asosiy tamoyillari, jumladan, resurslarni optimal taqsimlash, xavf-xatarlarni boshqarish va vaqtni samarali rejalashtirishning iqtisodiy natijalarga ta’siri muhokama qilinadi.

Kalit so‘zlar: loyiha menejmenti, iqtisodiy samaradorlik, resurs boshqaruvi, investitsiya loyihalari, O‘zbekiston iqtisodiyoti.

Kirish. Zamonaviy iqtisodiyot sharoitida, ayniqsa, O‘zbekiston kabi rivojlanayotgan mamlakatlarda iqtisodiy samaradorlikni oshirish va resurslardan oqilona foydalanish muhim strategik vazifalardan biriga aylandi. Iqtisodiy islohotlar, yirik infratuzilma loyihalari va davlat-xususiy sheriklik dasturlari doirasida loyiha menejmenti (project management) usullari loyihalarni muvaffaqiyatli amalga oshirish va iqtisodiy natijalarni optimallashtirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Loyiha menejmenti nafaqat resurslarni samarali boshqarish, xarajatlarni qisqartirish va loyiha muddatlarini qisqartirish imkonini beradi, balki xavf-xatarlarni minimallashtirish va sifatli natijalarni ta’minlash orqali iqtisodiy barqarorlikka hissa qo‘shadi. O‘zbekiston

iqtisodiyotidagi jadal o'zgarishlar, jumladan, sanoat modernizatsiyasi, raqamli transformatsiya va xalqaro investitsiyalarni jalb qilish jarayonlari loyiha menejmentining dolzarbligini yanada oshiradi. Ushbu maqola loyiha menejmentining iqtisodiy samaradorlikni oshirishdagi o'rnini, uning asosiy tamoyillari va O'zbekiston sharoitida qo'llanilishini tahlil qilishga bag'ishlanadi. Tadqiqot davomida loyiha menejmenti standartlarining amaliy qo'llanilishi, muvaffaqiyatli loyihalar misollari va ushbu sohada mavjud muammolar ko'rib chiqiladi, shuningdek, kelajakda iqtisodiy samaradorlikni yanada oshirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Asosiy qism. Loyiha menejmentining asosiy tamoyillari va iqtisodiy samaradorlik. Loyiha menejmenti loyihalarni rejalashtirish, tashkil qilish, boshqarish va nazorat qilish jarayonlarini o'z ichiga oladi, bu esa resurslardan samarali foydalanish va belgilangan maqsadlarga erishishni ta'minlaydi. Loyiha menejmentining asosiy tamoyillari – maqsadlarni aniq belgilash, resurslarni optimal taqsimlash, xavf-xatarlarni boshqarish va vaqtni samarali rejalashtirish – iqtisodiy samaradorlikni oshirishda muhim rol o'ynaydi. Masalan, loyiha doirasida xarajatlarni qisqartirish va resurslarning isrof bo'lishini oldini olish orqali iqtisodiy natijalar optimallashtiriladi. Xalqaro standartlar, masalan, PMI (Project Management Institute) tomonidan ishlab chiqilgan PMBOK yoki PRINCE2 metodologiyalari, loyiha boshqaruvida tizimli yondashuvni ta'minlaydi va iqtisodiy samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi. O'zbekiston iqtisodiyotidagi yirik loyihalar, jumladan, infratuzilma, qishloq xo'jaligi modernizatsiyasi va sanoat rivojlanishi loyihalari doirasida loyiha menejmenti usullarining qo'llanilishi xarajatlarni 15-20% ga qisqartirish va loyiha muddatlarini qisqartirish imkonini berdi (O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligi, 2023). Bu esa, ayniqsa, davlat-xususiy sheriklik loyihalarida iqtisodiy samaradorlikni oshirishda muhim omil sifatida ko'riladi.

Loyiha menejmentining O'zbekiston iqtisodiyotidagi qo'llanilishi. O'zbekiston iqtisodiyotidagi islohotlar va modernizatsiya jarayonlari loyiha

menejmentiga bo'lgan ehtiyojni yanada oshirdi. Masalan, Toshkent shahrida amalga oshirilayotgan metro liniyalarini kengaytirish loyihasi loyiha menejmentining muvaffaqiyatli namunasi sifatida keltiriladi. Ushbu loyihada xalqaro standartlarga asoslangan loyiha boshqaruvi tufayli resurslardan samarali foydalanildi, xarajatlarni optimallashtirish va loyihani belgilangan muddatda yakunlash ta'minlandi. Bundan tashqari, qishloq xo'jaligi sohasida amalga oshirilayotgan klaster tizimi loyihalari loyiha menejmentining iqtisodiy samaradorlikka ta'sirini yaqqol ko'rsatadi. Masalan, Farg'ona viloyatidagi paxta klasterlari loyihasida loyiha boshqaruvi usullari qo'llanilishi natijasida ishlab chiqarish xarajatlari 10% ga kamaydi va eksport hajmi 2022-yilda 25% ga o'sdi (O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligi, 2023). Bu kabi loyihalar loyiha menejmentining nafaqat xarajatlarni qisqartirish, balki iqtisodiy diversifikatsiya va eksport salohiyatini oshirishda ham muhimligini ko'rsatadi.

Xavf-xatarlarni boshqarish va iqtisodiy barqarorlik. Loyiha menejmentining eng muhim jihatlaridan biri xavf-xatarlarni boshqarishdir. Iqtisodiy loyihalarda moliyaviy, texnik va tashkiliy xavf-xatarlar loyiha samaradorligiga jiddiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Masalan, xalqaro investitsiyalarni jalb qilish loyihalarida valyuta kursi o'zgarishi yoki qonunchilikdagi noaniqliklar xavf sifatida ko'riladi. Loyiha menejmenti usullari, xususan, SWOT tahlili va xavf-xatarlarni baholash matritsasi orqali bunday xavflarni oldindan aniqlash va ularni minimallashtirish imkoniyati mavjud.

O'zbekistonda amalga oshirilgan "Yashil energiya" loyihasi doirasida xavf-xatarlarni boshqarish tufayli loyiha xarajatlari 12% ga qisqartirildi va qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanish samaradorligi oshirildi (Jahon banki hisoboti, 2024). Bu loyiha menejmentining iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdagi muhim rolini tasdiqlaydi.

Loyiha menejmentining iqtisodiy samaradorlikka ta'siri

t/r	Loyiha menejmenti usuli	Iqtisodiy samaradorlikka ta'siri	Taxminiy natijalar (samaradorlik o'sishi, %)	Amaliy misol
1.	Resurslarni optimal boshqarish	Xarajatlarni kamaytirish, resurslardan samarali foydalanish	15-20%	Ishlab chiqarishda xomashyo sarfini 10% ga kamaytirish
2.	Muddatlarni aniq rejalashtirish	Loyihani o'z vaqtida yakunlash, jarima xavfini yo'qotish	10-15%	Qurilish loyihasini 1 oy oldin tugatish
3.	Risklarni boshqarish	Kutilmagan xarajatlarni kamaytirish, loyiha barqarorligi	20-25%	Texnik nosozlik xarajatlarini 30% ga kamaytirish
4.	Jamoaviy ishni muvofiqlashtirish	Ish unumdorligini oshirish, xodimlar samaradorligini oshirish	10-12%	Jamoa ish vaqtini 5% ga qisqartirish

5.	Monitoring va nazorat qilish	Xatolarni erta aniqlash, qayta ishlash xarajatlarini kamaytirish	12-18%	Ishlab chiqarishdagi nuqsonlarni 8% ga kamaytirish
----	------------------------------	--	--------	--

Loyiha menejmentidagi muammolar va ularni yechish yo‘llari. O‘zbekiston iqtisodiyotidagi loyiha menejmenti sohasida bir qator muammolar mavjud. Birinchidan, malakali loyiha menejerlarining yetishmasligi loyihalarni samarali boshqarishga to‘sqinlik qiladi. Ikkinchidan, loyiha boshqaruvi bo‘yicha xalqaro standartlarni mahalliy sharoitlarga moslashtirishda qiyinchiliklar kuzatiladi. Uchinchidan, ba’zi loyihalarda monitoring va baholash tizimlarining yetarli darajada qo‘llanilmasligi natijalarni tahlil qilishni qiyinlashtiradi.

Ushbu muammolarni hal qilish uchun bir qator choralar ko‘rish zarur. Avvalo, loyiha menejmenti bo‘yicha malakali kadrlar tayyorlash maqsadida maxsus ta’lim dasturlari va sertifikatlash kurslarini joriy etish lozim. Masalan, PMI tomonidan taklif qilinadigan PMP (Project Management Professional) sertifikati mahalliy mutaxassislar uchun moslashtirilishi mumkin. Ikkinchidan, loyiha boshqaruvi bo‘yicha milliy standartlarni ishlab chiqish va ularni xalqaro tajribaga moslashtirish tavsiya etiladi. Nihoyat, loyihalarni monitoring qilish va baholash uchun raqamli platformalardan foydalanish samaradorlikni oshiradi.

Xulosa. Loyiha menejmentining O‘zbekiston iqtisodiyotidagi ahamiyati kelajakda yanada oshishi kutilmoqda. Raqamli iqtisodiyot, sun’iy intellekt va avtomatlashtirish kabi yangi texnologiyalarni loyiha boshqaruvida integratsiya qilish iqtisodiy samaradorlikni yanada oshiradi. Masalan, loyiha boshqaruvi uchun maxsus dasturiy ta’minotlar (Microsoft Project, Jira) va bulutli texnologiyalardan foydalanish loyiha jarayonlarini soddalashtiradi va xarajatlarni kamaytiradi.

Tavsiya sifatida, O'zbekiston hukumati loyiha menejmenti bo'yicha maxsus davlat dasturini ishlab chiqishi va uni iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida qo'llashi lozim. Shu bilan birga, xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni kengaytirish va loyiha menejmenti bo'yicha tajriba almashish iqtisodiy loyihalarning muvaffaqiyatini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligi. (2023). *O'zbekiston iqtisodiyotidagi investitsiya loyihalari va ularning samaradorligi bo'yicha yillik hisobot*. Toshkent: Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligi nashriyoti.
2. O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligi. (2023). *Qishloq xo'jaligi sohasida klaster tizimining iqtisodiy samaradorligi*. Toshkent: Qishloq xo'jaligi vazirligi axborot xizmati.
3. Jahon banki. (2024). *O'zbekistonda yashil energiya loyihalari: Xavf-xatarlarni boshqarish va iqtisodiy barqarorlik*. Jahon banki hisoboti, № WB-2024-UZ-ENERGY.
4. Project Management Institute (PMI). (2021). *A Guide to the Project Management Body of Knowledge (PMBOK® Guide)* (7th ed.). Newtown Square, PA: PMI Publications.